

ZBOROVANJA**Četrti trienalni znanstveni posvet »Naravne nesreče v Sloveniji«**

Ig, 28. 3. 2017

V torek, 28. marca 2017, je v Izobraževalnem centru za zaščito in reševanje Republike Slovenije na Igu potekal Četrti trienalni simpozij »Naravne nesreče v Sloveniji – Dan Bojana Ušeničnika«, ki je bil podnaslovljen »Trajnostni razvoj mest in naravne nesreče«. Posvet je potekal v soorganizaciji Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU in Uprave Republike Slovenije za zaščito in reševanje, ob podpori Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Udeležili so se ga številni geografi, meteorologi, geologi, vodarji, prostorski načrtovalci, psihologi, izvedenci za reševanje in zaščito ter drugi, ki jih zanima problematika naravnih nesreč v Sloveniji.

Na posvetu, kjer se je zvrstilo štirinajst predavanj, smo obeležili 30. številko revije Ujma (<http://urs-zr.si/ujma>), rdeča nit posveta pa so bila mesta in njihovo trajnostno soočanje z naravnimi nesrečami. S tem smo želeli osvetliti pobudo Organizacije združenih narodov »Ustvarjajmo prožna mesta« (*Making Cities Resilient*), ki naj bi prerasla v poseben ISO standard za prožna in trajnostna mesta (*ISO standard for resilient and sustainable cities – ISO 37120*; <http://www.unisdr.org/archive/43015>).

S posvetom smo se, poleg jubileja revije Ujma, ki že tri desetletja skrbi za to, da ne pozabimo, kakšne naravne nesreče nas vsako leto prizadenejo ter ima zato prvovrsten dokumentacijski pomen in pomen ohranjanja zgodovinskega spomina na naravne in druge nesreče, spomnili tudi štiridesete obletnice

MARKO ZAPLATIL

Slika 1: Posvetovanja se je udeležila tudi ministrica za obrambo Andreja Katič. V prvi vrsti od leve sedijo akademik Andrej Kranjc (Slovenska akademija znanosti in umetnosti), Oto Luthar (direktor Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti), soproga Bojana Ušeničnika, ministrica za obrambo Andreja Katič, Olga Andrejek (direktorica Urada za preventivo, usposabljanje, mednarodno sodelovanje Uprave Republike Slovenije za zaščito in reševanje), Matjaž Mikoš (predsednik Sveta Vlade Republike Slovenije za varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami) in Srečko Šestan (poveljnik Civilne zaščite Republike Slovenije).

MARKO ZAPLATI

Slika 2: Tridesetletno pot revije *Ujma* je predstavil njen urednik Blaž Komac.

potresov v Posočju. Revijo *Ujma* je podrobneje predstavil njen urednik (slika 2), osebne spomine na njeno ustanavljanje in začetke izhajanja, pa je podal eden njenih pobudnikov Milan Orožen Adamič.

Predavanja so bila razdeljena na dopoldanski in popoldanski sklop. V dopoldanskem so se v šestih predstavitev zvrstile teme, ki so bile neposredno povezane s podnaslovom posvetovanja, v popoldanskem pa še osem drugih predstavitev. Dopoldanski sklop je odprl Matjaž Mikoš (Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo Univerze v Ljubljani) s predavanjem o krepitvi odpornosti družbe na naravne in druge nesreče, v katerem je predvsem izpostavil prihodnje izzive v energetski in prehranski preskrbi v luči podnebnih sprememb. Katja Banovec Juroš (Uprava Republike Slovenije za zaščito in reševanje) je govorila o implementaciji Sendajskega okvira za zmanjševanje ogroženosti zaradi nesreč na krajevni ravni ter o pomenu pobude Organizacije združenih narodov »Odporni proti nesrečam – moje mesto se pripravlja«, kot načinu spodbujanja lokalnih skupnosti k zmanjševanju ogroženosti. Sledilo je predavanje Mateje Zalar (Biotehniška fakulteta Univerze v Ljubljani) in sodelavk o vročinskih valovih kot naravni nesreči v mestih, s poudarkom na Ljubljani. Nejc Potočnik (Agencija Republike Slovenije za okolje) je govoril o pomenu hidrološke napovedi za učinkovit odziv ob mestnih poplavah, Andrej Gosar (Agencija Republike Slovenije za okolje) pa o problematiki seizmičnih resonančnih učinkov med tlemi in objekti, ker je nujno treba upoštevati pri projektiranju stavb in prostorskem načrtovanju. Prvi sklop se je končal s predavanjem Mateje Jemec Auflič (Geološki zavod Slovenije) in sodelavcev o določanju stabilnosti tal s pomočjo radarske interferometrije na primeru navpičnih premikov tal v Ljubljani in Mariboru.

Drugi sklop se je začel s predavanjem Marjane Lutman (Zavod za gradbeništvo Slovenije) in sodelavcev o strokovnih podlagah in orodjih za oceno potresne ogroženosti. Predstavili so rezultate projekta POTROG2 (<http://potrog.vokas.si/>; http://www.sos112.si/slo/tdocs/naloga_102.pdf), med katerimi posebej izpostavljamo aplikacijo, s katero lahko posamezniki ovrednotimo potresno ogroženost stavb (<http://potrog.vokas.si/>). Špela Kumelj in Jasna Šinigoj (obe Geološki zavod Slovenije) sta predstavili spletno aplikacijo e-Plaz (<https://www.e-plaz.si>) za standardiziran popis in pregledovanje geomorfni procesov.

Sledil je prispevek o predstavitvi projekta VODPREG2 (http://www.sos112.si/slo/tdocs/naloga_101.pdf) Stanislava Lenarta (Zavod za gradbeništvo Slovenije) in sodelavcev, v katerem so preučevali posledice porušitev vodnih pregrad v Sloveniji. Manca Volk Bahun (Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU) je predstavila izzive pri modeliranju in prikazovanju nevarnosti na primeru snežni plazov, Tajan Trobec (Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani) pa prostorsko in časovno analizo pojavljanja hudourniških poplav v Sloveniji. V Sloveniji smo na leto povprečno pričča 1,3 hudourniške poplave, kar 90 % jih nastane v meteorološkem poletju ali jeseni. Gregor Kovačič (Fakulteta za humanistične študije Univerze na Primorskem) je predstavil poplave v povirnem delu Pivke leta 2014, Mojca Šraj (Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo Univerze v Ljubljani) in sodelavci pa poplavno nevarnost v Sloveniji zaradi podnebne spremenljivosti na primeru trendov visokih voda. Posvet se je sklenil s predavanjem Blaža Barboriča (Geodetski inštitut Slovenije) in sodelavcev o novih digitalnih podatkovnih podlagah (na primer podatki lidarskega snemanja, zajem sloja hidrografije in dejanske rabe tal) ter možnostih, ki jih te nudijo za učinkovitejše upravljanje z vodami.

V razpravi so se razprla tri med seboj povezana vsebinska področja, in sicer:

- nujnost **povezovanja** deležnikov na področju preučevanja naravnih nesreč, predvsem v pomenu enotnih metod preučevanja (v različnih vedah) in enotnega prikaza, namenjenega najširši javnosti ter z nestalnim financiranjem,
- izpostavili smo **subsidiarnost** kot pomemben element preučevanja in ukrepanja ob naravnih nesrečah v mestih, za katera je značilna individualizacija, ki terja participativne pristope in
- **kompleksnost** kot odsev naravnih procesov v zavedanju, da jo je mogoče »ujeti« v besedi in sliki, kot na primer dokazuje revija Ujma, ki so jo doslej urejali tako vodja sil zaščite in reševanja Bojan Ušeničnik, član meteorološke službe Miran Trontelj in Blaž Komac kot raziskovalec.

Zbrani forum po tradiciji na koncu posveta sprejme tudi nekaj sklepov. Naj izpostavimo ključne poudarke:

1) **Globalna raven:**

- Zaradi naraščajoče urbanizacije in centralizacije pričakujemo **povečanje ranljivosti mest in urbanega okolja** na naravne nesreče. To velja tudi za Slovenijo. Povezovanje mest oziroma naselij v različne iniciative na področju naravnih nesreč, kot so na primer priznanja *Urada Združenih narodov za zmanjšanje tveganja nesreč* slovenskim občinam, je ne samo zelo smiselno, ampak dolgoročno tudi nujno.
- Pomembni so tudi (med)državni programi varstva pred naravnimi nesrečami ter mednarodno sodelovanje na področju **preventive**. Vlaganja v preventivo se s prihranki pri intervenciji in obnovi povrnejo večkratno. Preventivi je na svetovni ravni namenjenih le 4 % sredstev, čeprav Združeni narodi priporočajo desetodstotni delež.

2) **Državna raven:**

- Izpostaviti velja velik pomen kritične infrastrukture, ki se ga pogosto ne zavedamo. Razvoj **kritične infrastrukture** (predvsem prometne in energetske) je treba načrtovati tudi z vidika naravnih nesreč, saj je temelj za uspešno delovanje drugih infrastrukturnih in oskrbnih podsistemov. Predvsem je treba izdelati popolno evidenco vodne infrastrukture v Sloveniji, oceniti njeno vrednost in višino sredstev za njeno vzdrževanje (glej na primer <https://www.gov.uk/government/publications/keeping-the-country-running-natural-hazards-and-infrastructure>).
- Nujno je bolj dejavno podpiranje temeljnih in aplikativnih **raziskav** v smislu konzorcijev, ki bodo bolj kot doslej povezovali vse relevantne deležnike.
- **Svet za varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami**, ki povezuje predstavnike države z raziskovalnimi in nevladnimi organizacijami, je treba bolj dejavno vpeti v sistem varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami. To bi zmanjšalo parcialno delovanje na tem področju.
- Obnoviti je treba **zbiranje podatkov o škodi** – Statistični urad Republike Slovenije že skoraj desetletje, od leta 2008, ne zbira več podatkov o neposrednih škodah ob naravnih nesrečah (glej: http://www.sos112.si/slo/tdocs/ujma/2015/135_148.pdf), zato država ne razpolaga z zbirnimi vrednostmi gospodarske škode po posameznih vrstah naravnih nesreč (z nekaterimi izjemami, kot so kmetijska zemljišča), kar otežuje oblikovanje strategij za njihovo uspešno upravljanje.

- Povezati je treba sisteme za škodo, opozarjanje in katastrofe pojavov; še vedno na primer nimamo ustrezne **lavinske službe**. Preurediti bi bilo treba sistem **povračil za škode**, zmanjšati odvisnost prebivalcev od države ter del sredstev nameniti za preventivo in sofinanciranje zavarovanj.
 - Ljudi naj se s primerno **davčno in zavarovalniško politiko** spodbuja, da živijo na varnih območjih, saj so dolgoročni realni stroški življenja na nevarnih območjih zelo visoki.
 - Nujen je dogovor o prioritetah in delitvi odgovornosti, ki naj temelji na **javnosti vseh podatkov** in informacij, povezanih z nevarnostmi zaradi naravnih nesreč.
 - Bolj je treba spodbujati programe **ozaveščanja in izobraževanja**, med drugim s podpiranjem izvajanja izbirnega predmeta »Varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami« (glej: <http://www.sos112.si/slo/tdocs/ujma/2010/248.pdf>) v osnovnih šolah in njegovo prilagoditev za srednje šole ter podpreti izdajo učbenika in drugih didaktičnih gradiv.
- 3) **Regionalna raven:**
- Doseči bi bilo treba večje **povezovanje pri načrtovanju rabe prostora** med občinami oziroma usklajeno delovanje na regionalni ravni – pri poplavah je to nujno!
 - Treba bi bilo, podobno kot že velja za energetski sektor, javna sredstva bolj smotrno **vlagati v obnovo stavb** za povečanje njihove (potresne in druge) odpornosti.
 - Prizadevati si je treba za pridobitev nevarnih zemljišč in nepremičnin v **javno last**, podobno kot načelno že velja za zavarovana območja in območja za rekreacijo prebivalcev mest. Ta območja so nadvse pomembna za ublažitev ali prestavitev trenutne nevarnosti, kar posebej velja za poplave.
- 4) **Občinska raven:**
- V Sloveniji je na področju **prostorskega načrtovanja** izjemno velik razkorak med deklarativno ravnanje (zakonodajo) in prakso. Prostorsko načrtovanje in njegovi nosilci obravnavajo nesreče preveč podcenjevalno in posplošeno ter pogosto z odobravanjem lokalne oblasti pod vplivom finančnih lobijev in njihovih lobistov (glej: <https://doi.org/10.3986/GV87205>).
 - Značilna je izjemno **nizka stopnja ozaveščenosti** o nevarnostih naravnih nesreč in iz tega izhajajoča brezbriznost do trajnostne rabe prostora in drugih naravnih virov v sedanosti. S tem v zvezi je nujen nov premislek o **pristojnostih občin** pri odločanju o posegih v prostor in podleganju lokalnim interesom in pritiskom kapitala ter jih finančno spodbuditi k izdelavi načrtov (ocen) ogroženosti in njihovi vključitvi v sistem urejanja prostora.
 - Pretirana tehnizacija povzroča **pretirano zaupanje** v (zgolj) tehnične rešitve, ki pogosto ustvarjajo lažen vtis popolne varnosti ter sprožajo in omogočajo nove pritiske na nevarna območja.
 - Dolgoročno **sobivanje z naravnimi nevarnostmi** v mestih dosežemo z ustrezno zakonodajo in izogibanjem ali umikom iz nevarnih območij ter z gradbenimi ukrepi.
 - Izdelati je treba **javno dostopne** in z GIS-i podprte ocene prostorske in časovne razporeditve naravnih nevarnosti, ki naj upoštevajo naravne razmere (obravnavajo po naravnogeografskih enotah, kot so porečja ali geološke enote) in upravne vidike (organiziranost po občinah).
- 5) **Krajevna raven:**
- Zaradi velike raznolikosti naravnih procesov, pokrajin in družb oziroma kultur je skoraj nemogoče podati skupne ugotovitve za vsa naselja, ki jih prizadenejo naravne nesreče. To kaže na nujnost **krajevnega pristopa** in upoštevanje zgodovinskega razvoja ter geografskih stalnic in spremenljivk.
 - Mesta in ostala naselja naj s programi **ozaveščanja in izobraževanja** podpirajo prizadevanja za poznavanje domače pokrajine in geografskih procesov s posebnim poudarkom na ranljivih skupinah (otroci, starostniki, invalidi) ter drugih posebnih skupinah, kot so začasni prebivalci, turisti in migranti.
 - Skoraj v vseh okoljih je mogoče odkriti **prilagoditve** ter delujoča tehnična in upravljaljska orodja za ublažitev učinkov naravnih nesreč ter jih smiselno uporabljati in nadgrajevati.
 - Posebno pozornost je treba nameniti **gradbenim standardom**, ki naj ne obsegajo zgolj predpisov za gradnjo stavb, temveč tudi zahteve za varstvo pred poplavami in protipotresno gradnjo ter kontrolo upoštevanja teh predpisov po dokončanju/dograditvi. To posebej velja za starejše javne objekte in objekte kritične infrastrukture, ki v krajevnem okolju zagotavljajo oskrbo in delovanje družbe oziroma države.

6) Raven posameznika:

- Prebivalce je treba na različnih ravneh spodbuditi k **aktivni vlogi** in prevzemu svojega dela odgovornosti za posledice naravnih nesreč ter v različnih sistemih povečati stopnjo na Arnsteinovi Lestvici državljskega nadzora (angleško *Ladder of participation*).
- Prenos odgovornosti do posameznikov mora spremljati **prenos sredstev** oziroma moči, kar pomeni finančno spodbujanje samozaščitnih ukrepov in zavarovanj. Trenutno je v Sloveniji brez zavarovalniškega kritja večina (90 %) podjetniške infrastrukture in skoraj polovica (40 %) gospodinjstev.
- Spodbujati je treba samozaščitno ravnanje posameznikov v smislu vedenja in opremljenosti njihovih domov.
- Kot problematično se je izkazalo **komuniciranje** ob naravnih nesrečah, ki pogosto ne doseže vseh pravočasno. To je tudi posledica prevelike tehnizacije oziroma odvisnosti od digitalnih medijev, ki temeljijo na električni energiji, dobava katere pa je ob večjih nesrečah pogosto prekinjena. Medijem priporočamo oziroma jih opozarjamo na nepravilno uporabo besede alarm v povezavi s sistemom *Meteoalarm*, ki je v resnici namenjen opozarjanju oziroma obveščanju, ne pa alarmiranju.

Udeleženci posveta so prejeli četrto monografijo iz knjižne zbirke »Naravne nesreče« z naslovom »Trajnostni razvoj mest in naravne nesreče« (glej predstavitev v rubriki Književnost te številke Geografskega vestnika). Knjiga je prosto dostopna na spletnem naslovu: <https://zalozba.zrc-sazu.si/sl/publikacije/trajnostni-razvoj-mest-in-naravne-nesrece#v>.

Več informacij o preteklih in prihodnjih srečanjih lahko preberete na spletnem naslovu posvetovanja: <http://giam.zrc-sazu.si/nns>.

Blaž Komac, Matija Zorn

19. srečanje Delovne skupine za eksonime, v povezavi z Delovno skupino za romanizacijo

Praga, Češka, 6.–8. 4. 2017

Tokratno srečanje Delovne skupine za eksonime (*Working Group on Exonyms*) pri UNGEGN-u (*United Nations Group of Experts on Geographical Names*), slovensko Skupina izvedencev Združenih narodov za zemljepisna imena, je bilo po srečanjih v letih 2003 in 2007 že tretjič organizirano v češkem glavnem mestu Pragi, kjer sta ga gostila Češki urad za geodezijo in kataster (*Český úřad zeměměřický a katastrální*) in tamkajšnji Geodetski urad (*Zeměměřický úřad*). Ob tem se je na posvetovanju zbrala tudi Delovna skupina za romanizacijo (*Working Group on Romanization Systems*), katere člani so v precejšnjem številu tudi člani Delovne skupine za eksonime, med udeleženci pa je bil tudi sklicatelj delovnih skupin za založništvo in sklade (*Working Group on Publicity and Fundings*) ter za toponimске tečaje (*Working Group on Training Courses*), Danec Peder Gammeltoft.

Srečanja se je udeležilo 26 strokovnjakov iz 16-ih držav. 19 predstavljenih prispevkov je bilo razvrščenih v tri sekcije: Splošni pristopi, Raba eksonimov po državah (predstavljene so bile izkušnje iz Avstrije, Hrvaške, Japonske, Južne Koreje, Katalonije, Latvije, Madžarske, Norveške in Tajvana) ter Splošna razprava in oblikovanje priporočil za rabo eksonimov. V okviru Delovne skupine za latinizacijo je bila v ospredju obravnava arabske pisave oziroma njenega prečrkovanja v latinico. Po dolgoletnih usklajevanjih je prešla v zaključno fazo in je bila predlagana v sprejem z resolucijo OZN.

Slovenska udeleženca Matjaž Geršič in avtor tega zapisa sva pripravila prispevek Barve v slovenskih eksonimih (*Colour in Slovenian Exonyms*), v katerem sva iz Seznama slovenskih eksonimov (<http://giam.zrc-sazu.si/sl/zbirka/zemljepisna-imenav>) izločila vse tiste, v katerih so neposredno ali posredno vsebovane različne barve, ter predstavila njihove regionalne in druge značilnosti. Naj bo zgolj kot zanimivost navedeno, da med 163-imi obravnavanimi eksonimi prevladujejo tisti, ki v imenih vsebujejo črno, zeleno, rdečo, modro in rumeno barvo, s tem, da je črna močno v ospredju. Največ jih je v Evropi, Aziji in Afriki, torej v tako imenovanem Starem svetu. Glede na pomenski tip prevladujejo kopenski hidronimi, kopenske reliefne oblike in naselbinska imena, glede na jezik pa tisti eksonimi, katerih endonimske različice spadajo v germansko, romansko, slovansko in altajsko jezikovno